

چگونگی و حد و حصر رابطه دختر و پسر قبل از ازدواج از نظر آیات و روایات

حسین جلائی نوبری^۱

^۱ دانشیار و هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی تبریز-ایران و عضو شورای پژوهشی مرکز توسعه پژوهش‌های بین‌رشته‌ای معارف اسلامی و علوم سلامت منطقه ۲ کشور

چکیده

یکی از پدیده‌های اجتماعی در جوامع معاصر در حوزه روابط بین شخصی، پدیده نوظهور معاشرت و دوستی دختر و پسر پیش از ازدواج است. این مطالعه با هدف بررسی و شناخت نگرش دینی نسبت به معاشرت و روابط دختر و پسر پیش از ازدواج و همچنین بررسی رابطه عوامل اجتماعی و فرهنگی با نگرش به این گونه معاشرت‌ها انجام شده است. پژوهش حاضر به روش تحقیقی- توصیفی و با رویکرد کتابخانه‌ای صورت گرفته است، یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که روابط دختر و پسر قبل از ازدواج باعث برخی آسیب‌های جدی به جامعه و خانواده و روح و روان فرد می‌شود که در برخی موارد اثرات مخربی بر فرد و جامعه وارد می‌کند. در قرآن کریم و روایات معصومین علیهم‌السلام راه‌های درست حضور در جامعه و ارتباط بین افراد مشخص شده که هر یک از این مسائل در پژوهش حاضر مورد بررسی قرار می‌گیرد.

واژه‌های کلیدی: ازدواج، آیات و روایات، پسر، رابطه دختر و پسر، دختر

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقدمه

آموزه روابط دختر و پسر، به عنوان روابطی که هدف صرف رابطه بوده و این ارتباط مقدمه هدف متعالی و ارزشمند قرار نمی‌گیرد، به عنوان یک آسیب اجتماعی بسیار جدی در جامعه ما به حساب می‌آید. روابطی که از سوی دختران و پسران آن هم با نیازهای روانی و فیزیولوژیکی متفاوت و بالطبع با انگیزه‌های متفاوت شکل می‌گیرد و ناهنجارهای فردی و اجتماعی زیادی را طراحی می‌کند. البته این مسأله اختصاص به جامعه امروز نداشته و به نظر می‌رسد در تمامی جوامعی که تعاملات اجتماعی زن و مرد به نوعی در آن مطرح بوده این مسأله نیز با شدت یا ضعف خود وجود داشته به طوری که قرآن کریم در جریان نسخ سنت‌های غلط اجتماعی عرب جاهلی با تعبیر «لَا مُتَّخِذَاتِ أَحْدَانٍ؛ یکدیگر را به دوستی نگیرید»، زن و مرد را برای ارضای شهوت جنسی تشویق به ازدواج نموده و از دوستی با یکدیگر منع کرده است. گویی از نظر خداوند این رابطه بی‌هدف و سرگردان، درون‌مایه‌ای جزء نیازهای غریزی و پاسخگویی بدان ندارد. اهمیت اصلی مسأله به دلیل اهداف ارزشی انسان در طول زندگی خود است. با این توضیح که انسان با دغدغه تعالی روح و اندیشه و حرکت به سمت کمال و خلیفه‌اللهی پا به عرصه وجود گذاشت و در جهت تحقق این ارزش‌های انسانی و رسیدن به عشق حقیقی نیاز جدی به پرهیز از حاشیه و رفع موانع و دغدغه‌های کاذب دارد که امثال این روابط مسیر حرکت انسانی را مخدوش نموده و آن را به بیراهه می‌کشاند.

در سال‌های اخیر، همزمان با تحولات زیرساختی و اجتماعی در جامعه ایران همچون: گسترش شهرنشینی، افزایش میزان تحصیلات عالی به ویژه برای زنان، حضور زنان در عرصه‌های اجتماعی، گسترش رسانه‌های جمعی مانند اینترنت و ماهواره، نهاد خانواده تحولات مهمی را از سر گذرانده و در حال گذراندن است. از جمله این تحولات مهم، افزایش سن ازدواج و گسترش روابط دوستی دختر و پسر قبل از ازدواج می‌باشد. این دو پدیده اجتماعی، پدیده‌های نوظهور در جامعه است که با هم مرتبط و دارای رابطه دو سویه می‌باشند. و نکته قابل توجه این است که در جوامع کنونی، دیگر به روابط دوستی دختر و پسر قبل از ازدواج به عنوان یک امر منفی نگاه نمی‌کنند، این خود می‌تواند نشان‌دهنده تغییر نگرش جوانان به این گونه روابط در جامعه باشد.

ظهور و بروز این پدیده و تحول در روابط بین شخصی دختران و پسران جامعه، قبل از ازدواج نگرانی خانواده‌ها، علما و جامعه دینی، مسئولان و برنامه‌ریزان فرهنگی و سازمان‌های مرتبط با جوانان را در پی داشته است.

بنابراین، می‌توان گفت نوع معاشرت پیش از ازدواج در جامعه ایرانی با توجه به ارزش‌ها و هنجارهای فرهنگی و دینی، یک مسئله اجتماعی است. بنابراین در پژوهش حاضر بر آن شدیم تا ریشه‌ی اصلی این اخلاق اجتماعی را بیابیم بنابراین برای آگاهی بیشتر به کنکاش موضوع پرداخته و زمینه‌های دینی آن را مورد بررسی قرار داده و به آیات و روایاتی که در این زمینه آمده است مراجعه کرده و زمینه آگاهی و هشیاری افراد را یادآور خواهد شد.

در خصوص پیشینه بحث باید اذعان نمود که با جست‌وجویی که در منابع گوناگون انجام گرفت، به دست آمد که در باب روابط دختر و پسر کتابهایی چند سامان یافته است که عبارتند از: «مرزها در روابط دختران و پسران»، نوشته دکتر علی قائمی که به بیان پیامدهای منفی روابط ناسالم و توصیه‌های تربیتی و بیان حدود و ضوابط شرعی و عرفی این روابط پرداخته است. مخاطب این کتاب، خود جوانان هستند. «روابط اجتماعی دختران و پسران، چرا و چگونه؟» به قلم علی آذرتاج، نویسنده در این کتاب کوشیده است نظریه خاصی را مبنی بر اینکه روابط و دوستیهای عاطفی و انسانی میان دختر و پسر ملازمه‌های با روابط جنسی و غریزی ندارد، ارائه دهد و جوانان را به روی آوردن به نوع اول و دوری از نوع دوم روابط توصیه کند. این موارد نوشتارهایی

هستند که به طور مستقل و در حد آگاهی نگارنده به این موضوع پرداخته بودند و معرفی آنها به معنای احصاء همه کتابها و تحقیقات موجود و مرتبط با موضوع نیست.

۱. مفهوم‌شناسی

اینک پیش از پرداختن به اصل بحث، توضیح مختصری از مفاهیم کلیدی آن؛ از جمله تعریف روابط دختر و پسر، آیات مرتبط با روابط دختر پسر را مطرح می‌کنیم و در ادامه به بحث آسیب‌شناسی زمینه‌ها و ارائه‌ی راهکارپهای روابط سالم بین دختر و پسر با تأکید بر آیات و روایات پرداخته می‌شود.

۱-۱. دختر و پسر

دختر: [دُت] فرزند مادینه انسان، ابنه، بنت، دخت، بولۀ، ولیدة.^۲
پسر: پور، پوره. (برهان قاطع)، پُس. فرزند نرینه، ریکا، ابن، ول، ریمن؟^۳

۱-۲. روابط دختر و پسر

منظور از روابط دختر و پسر در این مقاله، رابطه‌ای است صمیمانه و گرم و اغلب پنهانی که احساسات و عواطف طرفین در این ارتباط دخالت جدی دارد و نگاه آن دو به هم، نگاه جنسیتی باشد نه نگاه پاک انسانی و اغلب از طریق دیدارهای مخفیانه، رد و بدل کردن نامه و تلفن و ... ایجاد می‌شود.^۴ مسئله رابطه دختر و پسر، محصول شرایط زمان فعلی نبوده، از دیرزمان با همین عنوان، مطرح بوده است. قرآن شریف در وصف مردان شایسته، به بانوان چنین سفارش می‌کند: «مردانی مناسب همسری‌اند که پنهانی و به صورت نامشروع، با زنان، دوستی و رابطه نداشته باشند.»^۵ همچنین به مردان، چنین سفارش می‌کند: «زنانی شایسته همسری هستند که به صورت پنهانی، با مردان رابطه دوستی نداشته باشند.»^۶ یعنی به این شکل، قرآن کریم به صورت مستقیم به زنان مسلمان فرمان می‌دهد که اهل گرفتن دوست پسر نباشند. همچنین به مردان مسلمان فرمان می‌دهد که «زناکار نباشند و دوست پنهانی هم نگیرند». یعنی قرآن کریم به شکل کاملاً مستقیم به مردان مسلمان دستور می‌دهد که دوست دختر نگیرند. (ولامتخذی أخذان) کلمه‌ی «أخذان»، جمع «أخذن» به معنای دوست و رفیق است، اما معمولاً در مورد کسانی به کار می‌رود که ارتباط با آنها به صورت پنهانی و برای نامشروع است.^۷ در بررسی روابط دختر و پسر رابطه فرهنگ و جامعه‌ای افراد در آنها زندگی می‌کند بسیار اثرگذار است بنابراین توضیح مختصری درباره فرهنگ جوامع در این مقاله داده می‌شود.

۲. دهخدا، فرهنگ لغت دهخدا، ذیل واژه دختر.^۲

۳. همان، ذیل واژه پسر.^۳

۴. موسوی کانی، «آسیب شناسی روابط دختر و پسر»، شماره ۶۵، ص ۴۴.

۵. «ولامتخذی أخذان»؛ مانده: ۵.

۶. «ولا متخذات أخذان»؛ نساء: ۵.

۷. قرائتی، تفسیر نور، ج ۲، ص ۲۷۰.

۲. بررسی وظایف خانواده در روابط دختر و پسر

خانواده‌ها به عنوان اولین کانون رشد و تعالی جوانان در سعادت و شقاوت فرزندان (دختر و پسر) نقش کلیدی دارند. اگر خانواده دارای شرایط و احوال خوبی باشد، در امر تعلیم و تربیت فرزند خود موفق خواهد بود. عواملی نظیر بی‌سوادی، نداشتن آگاهی کافی از روشهای تعلیم و تربیت و عدم ارتباط مناسب والدین با فرزندان می‌تواند دلیلی برای بروز روابط ناسالم میان دختران و پسران باشد. بی‌تردید اگر فرزندان در خانواده به میزان کافی محبت دیده باشند و نیاز عاطفی آنها در خانواده تأمین شده باشد، این رابطه محبت‌آمیز و صمیمانه از سویی سبب می‌شود رازهایشان را پیش از هر کس، با پدر و مادر خود در میان بگذارند. به گفته شهید مطهری، مرد مانند کوهسار است و زن به منزله چشمه و فرزندان به منزله گل و گیاهان، چشمه باید باران کوهسار را دریافت و جذب کند تا بتواند آنرا به صورت آب صاف و زلال بیرون دهد و گل و گیاهها و سبزه‌ها را شاداب و خرم نماید. اگر باران به کوهسار نبارد یا وضع کوهسار طوری باشد که چیزی جذب نشود، چشمه خشک و گل‌ها و گیاهان می‌میرند. پس همانطوری که رکن حیات دشت و صحرا، باران است، رکن حیات خانوادگی، احساسات و عواطف مرد نسبت به زن است. از این عواطف است که هم زندگی زن و هم زندگی فرزندان، صفا و جلا می‌گیرد.^۸

والدین در برخورد با جوانان باید طریق اعتدال را پیش بگیرند و از هر گونه افراط، تفریط، برخورد خشک، خشن و انعطاف‌ناپذیر خودداری کنند. و در ضمن نظارت و کنترل نامحسوس بر رفت و آمد و رفتارهای آنان، شخصیت و حریم خصوصی آنان را حفظ نمایند زیرا اگر شخصیت او از بین برود و عزت و کرامتی نداشته باشد، هیچ امید خیری در او نیست. و از سرزنش و ملامت نیز پرهیز کنند که آتش لجاجت را در آنان شعله‌ور می‌کند.^۹

یکی از عوامل بسیار مهم در رابطه دختران و پسران به فرهنگ خانوادگی آنها برمی‌گردد. زیرا جوانان اولین برخوردها و معاشرت‌ها سالم و ناسالم را در خانه تجربه می‌کنند. لذا قرآن کریم می‌فرماید: «ای مؤمنان! خود و خانواده خویش را از آتش دوزخ نگاه دارید».^{۱۰}

خداوند در این آیه روی سخن خود را به همه‌ی مؤمنان کرده و درباره‌ی تعلیم و تربیت همسر و فرزندان و خانواده دستوراتی می‌دهد؛ به بیان مفسران؛ نگهداری خویشتن به ترک معاصی و عدم تسلیم در برابر شهوات سرکش و نگهداری خانواده به تعلیم خیر و ادب^{۱۱} و امر به معروف و نهی از منکر^{۱۲} فراهم ساختن محیطی پاک و خالی از هر گونه آلودگی در فضای خانه و خانواده^{۱۳} جمله دستورات حیات‌بخش این آیه می‌باشد.

۳. آثار روابط دختر و پسر قبل از ازدواج

هنگامی که از روابط دختر و پسر قبل از ازدواج یاد می‌شود در برخی موارد این رابطه با اطلاع خانواده‌ها صورت می‌گیرد و گاهی بدون اطلاع اتفاق می‌افتد که در حالت اول بین دختر و پسر یک رابطه کنترل شده از جانب خانواده و حتی خود شخص

۸. مطهری، مجموعه آثار شهید مطهری، ص ۲۵۶.

۹. ابن‌شعبه، تحف‌العقول، ص ۱۳۱.

۱۰. تحریم: ۶.

۱۱. سیوطی، الدرامنتور فی تفسیر المأثور، ج ۶، ص ۲۴۴.

۱۲. کلینی، کافی، ج ۵، ص ۶۲.

۱۳. میرزایی خسروانی، تفسیر خسروی، ج ۸، ص ۳۲۵.

وجود دارد ولی در حالت دوم منظور روابط پنهانی، غیر عادی و ناپخته‌ای است که به دور از هرگونه شناخت کافی بوده و به صورت هیجانی، تخیلات و رؤیاهای غیرواقعی صورت می‌گیرد.

تعالیم انسان‌ساز اسلام، این نوع روابط را نهی می‌کند نه اینکه زنان و دختران را از جامعه طرد نماید و از هر نوع حضور و فعالیت‌های آنان و برخورد و ارتباط زنان و مردان جلوگیری کند. اسلام، حفظ حریم میان زن و مرد، عفت و حیا را مورد تأکید قرار می‌دهد. قرآن کریم یک نمونه از روابط سالم را بیان می‌کند: «دختران حضرت شعیب برای سیراب کردن گوسفندان صبر کردند تا مردان از سیراب کردن گوسفندانشان فارغ شوند و به کناری بروند»^{۱۴} «و هنگامی که یکی از دختران شعیب از طرف پدر مأمور شد تا حضرت موسی را به خانه دعوت کند با کمال وقار و حیا با موسی سخن گفت»^{۱۵} «و حضرت موسی نیز بعد از قبول دعوت به دختر شعیب فرمود: راه را به من نشان بده و خودت پشت سر من بیا برای اینکه ما دودمان یعقوب به زنان نگاه نمی‌کنیم»^{۱۶}.

این الگوی شایسته به ما نشان می‌دهد که می‌شود زنان و مردان در جامعه با یکدیگر برخورد و تعامل داشته باشند و در عین حال حریم یکدیگر، حیا و عفت خود را نیز حفظ کنند.

۱-۳. آسیب روانی

فقدان حریم میان زن و مرد و آزادی معاشرت‌های بی‌بند و بار، هیجان‌ها و التهاب‌های جنسی را فزونی می‌بخشد. غریزه جنسی، غریزه‌ای نیرومند، عمیق و دریا صفت است، هر چه بیشتر اطاعت شود، سرکش‌تر می‌گردد؛ همچون آتشی که هر چه به آن بیشتر خوراک بدهند شعله‌ورتر می‌شود.^{۱۷} روح بشر فوق‌العاده تحریک‌پذیر است، اشتباه است که گمان کنیم تحریک‌پذیری روح بشر محدود به حد خاصی است و از آن پس آرام می‌گیرد. هیچ مردی از تصاحب زیبارویان و هیچ زنی از متوجه کردن مردان و تصاحب قلب آنان و بالأخره دلی از هوس سیر نمی‌شود. از طرفی تقاضای نامحدود خواه ناخواه انجام نشدنی است و همیشه مقرون است با نوعی احساس محرومیت، دست نیافتن به آرزوها به نوبه خود منجر به اختلالات روحی و بیماری‌های روانی می‌گردد.^{۱۸}

حال اگر در سطح جامعه، جاذبه‌های جنسی رواج یابد و دختر و پسر روابطی آزاد داشته باشند، جلوه‌گری‌های موجود در برخورد و حالات دختران موجب جلب توجه پسران شده، انحراف اذهان و آشفتگی فکر و دل آنها را در پی دارد. البته خود دختران نیز ضربه‌پذیر هستند زیرا چه بسیار دخترانی که سبب شوق دست‌یابی به نشانه‌های مقبول زیبایی و زنانگی به اختلالات روانی دچار می‌شوند.^{۱۹}

از طرف دیگر اگر در کوچه و خیابان، دلبری مرسوم گردد و جلوه‌گری، هنر دختران محسوب شود و در روابط دختر و پسر تجاذب و دل‌بندی به میان آید، دخترانی که از زیبایی لازم برخوردار نیستند، در فشار و استرس قرار می‌گیرند و همیشه احساس کمبود و حقارت می‌نمایند و لطمه‌های جدی بر روح و روان آنان وارد می‌سازد. آفت دیگر این است که افراد در این

۱. قصص: ۱۶۳.

۲. قصص: ۴۵.

۳. طباطبایی، المیزان، ۱۶، ص ۱۶۸.

۴. مطهری، مسأله حجاب، ص ۱۶۹.

۵. همان، ص ۷۲.

۶. سعداوی، چهره عریان زن، ص ۱۶۸.

نوع روابط که معمولاً ناپایدار بوده و براساس سودجویی است نه تعهد، به شکست در عشق منتهی می‌شوند. و در نتیجه روح لطیف و با نشاط آنها گرفتار افسردگی می‌شود. ویل دورانت می‌گوید: «زنی که عاشق شد و معشوق خود را از دست داد، ممکن است این گمشده برایش جبران‌ناپذیر باشد. او روح خود را به تصویر خاصی پیوسته است و هر جا برود خاطراتش او را دنبال خواهند کرد.» عشق بازی‌های خیابانی قبل از ازدواج، آسیب دیگری نیز دارد و آن این است که دائماً از فاش شدن روابط گذشته و تأثیر آن بر زندگی آینده دچار تشویش خاطر و نگرانی هستند و این نگرانی اثر مخربی بر بهداشت روانی انسان می‌گذارد.

۲-۳. آسیب اجتماعی

آنچه موجب فلج کردن نیروی اجتماعی است، آلوده کردن محیط کار به لذت جویی‌های شهوانی است. زیرا از طرفی شخصیت و کرامت زن را در حد یک کالا برای کام‌جویی مردان تنزل می‌دهد و امنیت روانی لازم را برای فعالیت اجتماعی او از بین می‌برد، و از طرف دیگر مردان، تمرکز حواس و دقت کافی را برای کارهای خود ندارند. هر چه روابط دختر و پسر ضابطه-مندتر شود و جامعه از تحریکات شهوانی و جلوه‌گری‌های جنسی دور گردد، اجتماع سالم‌تر خواهد شد و افراد جامعه بهتر به کار خود رسیدگی کرده، جوانان در محیط کار، درس و دانشگاه راحت‌تر خواهند بود و به پیشرفت‌های بیشتری خواهند رسید.

۳-۳. آسیب خانوادگی

معاشرت‌های آزاد و بی حد و مرز در برخی خانواده‌ها زمینه بی‌بند و باری پسران و دختران را فراهم ساخته و ازدواج را به صورت یک وظیفه، تکلیف و محدودیت در آورده است. تفاوت جامعه‌ای که روابط جنسی را به محیط خانوادگی و کادر ازدواج قانونی محدود می‌کند با اجتماعی که روابط آزاد در آن اجازه داده می‌شود این است که ازدواج در اجتماع اول، پایان انتظار و محرومیت و در اجتماع دوم، آغاز محرومیت و محدودیت است. در سیستم روابط آزاد جنسی، پیمان ازدواج به دوران آزادی دختر و پسر خاتمه می‌دهد و آن‌ها را ملزم می‌سازد که به یکدیگر وفادار باشند و در سیستم اسلامی به محرومیت و انتظار آنان پایان می‌بخشد.^{۲۲}

اختصاص یافتن استمتاع و التذاذهای جنسی به نهان خانه زناشویی و محیط خانواده و در کادر ازدواج، پیوند زن و شوهری را محکم می‌سازد و موجب اتصال بیشتر زوجین به یکدیگر می‌شود. پس آسیب اول، بی‌رغبتی به ازدواج و تشکیل خانواده است. آسیب دیگر همان است که ویل دورانت می‌گوید: «مرد، نگران و مضطرب است که مبدا کسی پیش از او زنش را تصرف کرده باشد.»^{۲۳} پسری که قبل از ازدواج با افراد زیادی ارتباط داشته است به هنگام ازدواج به هر دختری که نظر کند، می‌پندارد او نیز با پسرهای متعددی ارتباط داشته و پاک و عفیف نیست و در نتیجه روح بی‌اعتمادی و سوءظن در جامعه اوج

۲۱. ویل دورانت، لذات فلسفه، ص ۱۴۶.

۲۲. مطهری، مسأله حجاب، ص ۷۸.

۲۳. همان، ص ۶۵.

۲۴. ویل دورانت، لذات فلسفه، ص ۱۴۱.

می‌گیرد و این همان چیزی است که قرآن کریم از آن نهی فرموده است. بنابراین روابط آزاد زمینه‌ساز بسیاری از سوءظن‌ها است. نکته دیگری که در جوامع آزاد و مختلط، خانواده‌ها را تهدید می‌کند این است که زن و مرد، همواره در حال مقایسه‌اند، مقایسه آنچه دارند با آنچه ندارند و آنچه ریشه خانواده را می‌سوزاند این است که این مقایسه‌ها آتش هوس را در زن و شوهر و مخصوصاً در وجود شوهر دامن می‌زند.^{۲۵}

۴. شیوه‌های صحیح ارتباط بین دختر و پسر

از آنجا که ارتباط با نامحرم در قالب رفتارهای فردی چون نگاه، شیوه‌ی پوشش، شیوه‌ی گفتگو و ... متصور است، بنابراین با توجه به فرهنگ غنی قرآن بیان و سپس به صورت مبسوط در مورد هر کدام، شیوه‌های صحیح ارتباط بیان خواهد شد. قرآن کریم، زنان و مردان مؤمن را مورد خطاب قرار داده و به آنان دستور می‌دهد: «چشم‌چرانی نکنید، دامن‌های خود را آلوده نساخته و حفظش کنید»؛^{۲۶} به زنان تأکید بیشتری نموده و می‌گوید: «حجاب و پوشش اسلامی را رعایت کرده، زینت‌های خود را آشکار نسازید. و در نشست و برخاست هم به گونه‌ای عمل نمائید که متوجه زیورآلات شما نشوند».^{۲۷} و در صحبت‌ها و مکالمات روزمره نیز با ناز و کرشمه، صحبت نکرده، ادا و اطوار زنانه که آتش شهوت را شعله‌ور سازد، از خود نشان ندهند، و مانند زنان نیمه‌عریان دوران جاهلیت، تبرج نکرده و با خودنمایی و خودآرایی^{۲۸} و لباس‌های نازک و بدن‌نما از خانه خارج نشوید.

با بررسی‌های به عمل آمده در مضامین آیات شریفه قرآن و تدبر در آموزه‌های حیات‌بخش و وحیانی این کتاب غنی آسمانی، موارد زیر از جمله مواردی است که باعث ایجاد روابط ناسالم و انحرافات در حوزه روابط بین دختر و پسر، قابل طرح است که به ترتیب به شرح و توضیح آنها می‌پردازیم:

۱-۳. نگاه

خداوند در قرآن کریم خطاب به مؤمنان می‌فرماید: «اگر به خاطر حاجتی که برایتان پیش آمده، ناگزیر شدید با یکی از همسران آن جناب (پیامبر) صحبتی بکنید، از پس پرده صحبت کنید. جمله «ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ» مصلحت حکم مزبور را بیان می‌کند، می‌فرماید: برای اینکه وقتی از پشت پرده با ایشان صحبت کنید، دل‌هایتان دچار وسوسه نمی‌شود، و در نتیجه این رویه، دل‌هایتان را پاک‌تر نگه می‌دارد.^{۳۰}

۳۰. «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبَ بَعْضُكُم بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ» حجرات: ۱۲.

۳۱. حداد عادل، فرهنگ برهنگی و برهنگی فرهنگی، ص ۶۹؛ آل‌عمران: ۲۹۴.

۳۲. نور: ۳۱-۳۰.

۳۳. نور: ۳۱.

۳۴. احزاب: ۳۳-۳۲.

۳۵. قاسمی، محاسن التأویل، ج ۸، ص ۲۶.

۳۶. طباطبایی، المیزان، ج ۱۶، ص ۳۳۷.

آیه شریفه گر چه خطاب به مؤمنان در مورد خانه و زنان پیامبر صلی الله علیه و آله است ولی مسلماً این حکم اختصاص به ایشان ندارد همچنین گویای این پیام است که در ارتباط با نامحرم، نگاه نامحرمان به یکدیگر، در دل آنان تأثیرگذار است. لذا قرآن با این سفارش، اولین مراحل از پیشگیری وقوع انحرافات را بیان کرده که باید روابط نامحرم از همین مرحله نخستین کنترل شود و هیچ مرد و زن بیگانه‌ای بخاطر وسوسه و هیجان جنسی دچار مراحل خطرناک‌تر انحراف در این زمینه نشود جالب است که بلافاصله دلیلش را هم می‌گوید و بعد دعوت می‌کند که «به مردان مؤمن بگو دامن‌های خودشان را پاک نگه دارند»^{۳۱} یعنی نوعی خودکنترلی داشته باشند و وقتی در ارتباط با نامحرم قرار می‌گیرند، سعی کنند روی رفتار خود کنترل داشته باشند حقیقت این است که در مناسبات و روابط اجتماعی دختر و پسر، پیشنهادات دین و اصل اخلاقی، ترک نگاههای شهوانی دختر و پسر به یکدیگر و پرهیز از لذت‌جوییهای بی‌ضابطه و بازی کردن با عواطف یکدیگر است. این امر در پدید آمدن تعاملهای معقول و مبتنی بر احترام متقابل میان زن و مرد یا دختر و پسر در اجتماع و منحرف نشدن روابط سالم به رفتارهای مبتذل و غیرطبیعی، نقش اساسی دارد. در فرهنگ اسلامی بر دو مفهوم «حیا» و «عفاف» تأکید ویژه‌ای شده است. پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله فرمود: «اسلام، برهنه است و لباس آن، حیا و زینت، عفاف است»^{۳۲} همچنین چشم‌پوشی از نگاه، بهترین عامل بازداری از شهوت است.^{۳۳} نگاه، تیری است از تیرهای شیطان چه بسا نگاهی که حسرت‌های طولانی را در پی دارد. لذا حضرت علی علیه السلام می‌فرماید: «دیده‌ها شکارگاه‌های شیطان‌اند»^{۳۴} بعضی «نگاه‌ها»، ویروس «گناه» منتشر می‌کنند پس فاصله چندان بین نگاه و گناه نیست.

حفظ نگاه مخصوص مردان نیست؛ زلیخا اسیر نگاه شده بود و زنان مصر با دیدن یوسف دست خود را بردند.^{۳۵} لذا قرآن کریم به زنان مؤمن نیز دستور می‌دهد که چشم را از نگاه به مردان اجنبی فرو بندند.^{۳۶} لذا هنگامی که مردی نابینا خدمت رسول خدا صلی الله علیه و آله آمد، آن حضرت از همسران خود خواست که جلسه را ترک کنند و پشت پرده قرار بگیرند. آنان با تعجب گفتند: «وی کور است.» حضرت فرمود: «شما که کور نیستید و او را می‌بینید»^{۳۷} و الگوی زنان عالم حضرت زهرا سلام الله علیها فرمودند: «خیر زن در آن است که نه او مردی را ببیند و نه مردی او را ببیند»^{۳۸}.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۳۱. قرائتی، تفسیر نور، ج ۹، ص ۳۹۳.

۳۲. «... وَ يَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ...» نور: ۳۰.

۳۳. کلینی، اصول کافی، ج ۳، ص ۳۷۷.

۳۴. نعم صارف الشهوات غضّ الابصار»؛ تمیمی آمدی، غررالحکم و دررالکلم، ص ۶۱۷.

۳۵. حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۹۳۸.

۳۶. محمدی ری شهری، منتخب میزان الحکمه، ج ۲، ص ۹۹۹، ح ۱۲۹.

۳۷. یوسف: ۳۱.

نور: ۳۱.

۳۸. احمدی، «تحلیلی تربیتی بر روابط دختر و پسر در ایران، تهران: انجمن اولیاء و مربیان جمهوری اسلامی ایران»، ج ۶، ص ۲۹۶.

۲۹۶.

۳۹. مجلسی، بحارالانوار، ج ۴۳، ص ۵۴.

۲-۳. شیوهی پوشش

نوع لباس پوشیدن خانم‌ها هم در ارتباط با نامحرمان در قرآن به صورت جدی مورد تأکید قرار گرفته است. با توجه به مضمون آیه ۵۳ سوره احزاب جامعه‌ای که بخواهد ثبات امنیتی بیشتری داشته و از ناهنجاری‌ها به دور باشد، باید خود را از عواملی که باعث ناهنجاری و انحراف می‌شود، دور نگه دارد و حجاب بهترین وسیله‌ای است که زنان و دختران را از آزار جنسی محافظت می‌کند. پوشش و حجاب، نه تنها باعث سلامت اخلاقی جامعه و پابندی به هنجارهای دینی می‌شود، بلکه زمینه بروز و شکل‌گیری بزه‌کاری‌های جنسی را به حداقل می‌رساند و اعضای جامعه را نیز به سوی تشکیل خانواده، تنظیم روابط جنسی و عاطفی و قاعده‌مند کردن آن سوق می‌دهد، بر طبق این آیه، قرآن کریم فلسفه پوشش را نوعی حرمت‌بخشی و احترام‌گذاران به زن می‌داند زیرا او را از نگاه‌های آلوده و شهوانی حفظ می‌کند، چون اگر زن، حدود را رعایت نکند هر بیمار دلی به او طمع نموده و با نگاه آلوده‌اش حریم وی را می‌شکند و هویت واقعی‌اش را به فراموشی می‌سپارد. آنچه که امیرمؤمنان به فرزند امام حسن علیه‌السلام یادآور می‌شود که رعایت حجاب زنان را به طور سالم‌تر و پاک‌تر حفظ خواهد کرد. آنچه چنین حجاب باعث می‌شود فاصله‌های اجتماعی محفوظ بماند و رعایت شود، یعنی هر کسی نمی‌تواند با دیگران هر نوع تعاملی را برقرار سازد لذا پوشش، تعامل‌ها را الگودار و معنادار می‌سازد رعایت حجاب و پوشش مناسب، افراد را از بزرگ‌ترین نعمت یعنی آزادی برخوردار خواهد ساخت؛ زیرا زنان اجازه نخواهند داد کسی بدون اجازه، به حریم شخصی و خصوصی‌شان نزدیک شود، بنابراین اگر افراد پاک و پاکدامن و جامعه سالم می‌خواهیم، باید زنان ما پوشش را کاملاً رعایت کنند؛ بی‌تردید، نفوذ روزافزون فرهنگی غرب، با ماهواره، فیلم‌های جذاب، اینترنت و دیگر ابزارهای فنی و با تهاجم فرهنگی در قالب مدگرایی و تقلید از هنر پیشه‌ها و خوانندگان غربی یا غربزده، مهمترین نقش را در پیدایش بی‌حجابی داشته است. همچنین در سال‌های اخیر، تبلیغات منفی فراوانی علیه حجاب اسلامی شد و در بیشتر مجله‌ها و رمان‌ها، مستقیم یا غیر مستقیم، حجاب، مظهر عقب‌ماندگی و واپسگرایی و سلب‌کننده آزادی زنان معرفی گشت و شبه‌های فراوانی در این باره القا شد.^{۴۳}

۳-۳. شیوه سخن گفتن

یکی از نکات دیگری که در قرآن کریم برای جلوگیری از روابط ناسالم میان زنان و مردان سفارش شده طنازی در سخن است یعنی زنان در برابر مردان آهنگ سخن گفتن را نازک و لطیف کنند، تا دل او را دچار ریبه و خیال‌های شیطانی نموده شهوتش را برانگیزانند و در نتیجه آن مردی که در دل بیمار است به طمع بیفتد و منظور از بیماری دل نداشتن نیروی ایمان است، آن نیرویی که آدمی را از میل به سوی شهوات باز می‌دارد. قرآن کریم برای جلوگیری از روابط ناسالم میان زنان و مردان می‌فرماید: «نازک و نرم با مردان سخن مگوئید مبادا آنکه دلش بیمار است به طمع افتد بلکه درست و نیکو سخن بگوئید»^{۴۴} سخنی که شرع و عرف اسلامی (نه هر عرفی) آن را بیسندد و آن سخنی است که تنها مدلول خود را برساند، نه اینکه کرشمه و ناز را بر آن اضافه کنی، تا شنونده علاوه بر درک مدلول کلام، دچار ریبه هم بشود. بلکه به هنگام سخن گفتن، جدی و بطور

۴۳. فتاحی‌زاده، «حجاب از دیدگاه قرآن و سنت»، ص ۷۹-۸۰.

۴۴. کلینی، اصول کافی، ج ۵، ص ۴۳۸.

۴۵. مهریزی، آسیب‌شناسی، ص ۴۸.

۴۶. طباطبایی، المیزان، ج ۱۶، ص ۴۶۱.

۴۷. احزاب: ۴۲.

۴۸. طباطبایی، المیزان، ج ۱۶، ص ۴۶۱.

معمولی سخن بگوئید، نه همچون زنان کم‌شخصیت که سعی دارند با تعبیرات تحریک‌کننده که گاه توأم با ادا و اطوار مخصوصی است که افراد شهوت ران را به فکر گناه میافکند سخن بگوئید.^{۴۷} تأثیر کلام به قدری است که مولای متقیان از سلام کردن به زنان جوان خودداری می‌کند و می‌فرماید: «می‌ترسم از این که صدای آنها مرا خوش آید و از اجرم کاسته شود».^{۴۸}

نتیجه‌گیری

با توجه به مطالب گفته شده در متن به نتیجه می‌گیریم که دوستی دختر و پسر پیش از ازدواج یک پدیده نوظهور می‌باشد ولی حدود این رابطه مسئله‌ی تازه‌ای نیست و همواره در قرآن کریم و روایات ائمه اطهار به مسئله رابطه بین زن و مرد اشاره شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که روابط دختر و پسر قبل از ازدواج باعث برخی آسیب‌های جدی به جامعه و خانواده و روح و روان فرد می‌شود که در برخی موارد اثرات مخربی بر فرد و جامعه وارد می‌کند که در این میان مهم‌ترین وظیفه بر عهده‌ی خانواده است که فرزندان خود را درست تربیت کنند و با حقوق قانونی و عرفی جامعه آشنا سازند تا در آینده گرفتار اینگونه روابط نگردند. در قرآن کریم و روایات معصومین علیهم‌السلام راه‌های درست حضور در جامعه و ارتباط بین افراد مشخص شده است که از جمله‌ی آنها عبارتند از: حفظ نگاه، نوع پوشش، نحوه‌ی سخن گفتن می‌باشد که هر کدام در جای خود اهمیت و ارزش زیادی دارد.

هر چند کتاب‌ها و مقالات زیادی در رابطه با این موضوع نوشته شده است ولی بیشتر آنها به قلم نویسندگان غربی و یا غربزده نوشته شده و با عرف و جامعه ما سازگار نیست امید است در آینده کتاب‌ها و مقالاتی در رابطه با آگاهی‌سازی جوانان مطابق با عرف و شرع و موازین اخلاقی جامعه خود تحقیق و پژوهش‌های دیگری صورت بگیرد.

منابع و مآخذ

- قرآن کریم: ترجمه مکارم شیرازی، ناصر، قم: دارالقرآن کریم، چاپ دوم، ۱۳۷۳.
- ابن شعبه، حسن بن علی، *تحف العقول*، ترجمه احمد جنتی، تهران: مؤسسه امیرکبیر، چاپ اول، ۱۳۸۲.
- احمدی، علی اصغر، تحلیلی تربیتی بر روابط دختر و پسر در ایران، تهران: انجمن اولیاء و مربیان جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۱.
- تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد، *غررالحکم و دررالکلم* (مجموعه‌ی من کلمات و حکم الإمام علی علیه‌السلام)، قم: دارالکتاب الاسلامی، چاپ دوم، ۱۴۱۰ق.
- حداد عادل، غلامعلی، *فرهنگ برهنگی و برهنگی فرهنگی*، تهران: صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران (سروش)، ۱۳۸۶.
- حر عاملی، محمدبن حسن، *آداب معاشرت از دیدگاه معصومان علیهم‌السلام* (ترجمه وسائل الشیعه)، مشهد: آستان قدس رضوی، بنیاد پژوهش‌های اسلامی، چاپ پنجم، ۱۳۸۰.

۴۷. مکارم شیرازی، مکتوب (تارنمای شخصی)، ج ۱۷، ص ۲۹۰؛
 ۴۸. حر عاملی، آداب معاشرت، ص ۲۷.

دورانت، ویل، لذات فلسفه، ترجمه: عباس زریاب، تهران: نشر دانشجویی، ۱۳۷۳.

دهخدا، فرهنگ لغت دهخدا، ذیل واژه دختر.

سعداوی، نوال، چهره عریان زن عرب، ترجمه: مجید فروتن - رحیم مرادی، تهران: کانون نشر اندیشه‌های نوین، ۱۳۵۹.

سیوطی، جلال‌الدین، الدرمانثور فی تفسیر المأثور، قم: کتابخانه آیة‌الله مرعشی نجفی، ۱۴۰۴ق.

طباطبایی، محمدحسین، المیزان فی تفسیر القرآن، قم: دفتر انتشارات اسلامی جامعه‌ی مدرسین حوزه علمیه قم، ترجمه:

محمدباقر موسوی همدانی، چاپ پنجم، ج ۱۶، ۱۴۱۷ق.

فتاحی‌زاده، فتحیه، حجاب از دیدگاه قرآن و سنت، قم: بوستان کتاب، ۱۳۸۸.

قاسمی، محمد جمال‌الدین، محاسن التاویل، بیروت: دارالکتب العلمیه، چاپ اول، ۱۴۱۸.

قزائتی، محسن، تفسیر نور، تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، چاپ یازدهم، ۱۳۸۳ش.

کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، ترجمه: سیدجواد مصطفوی، تهران: کتاب فروشی علمیه اسلامی، چاپ اول.

مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار الجامعه لدرر الاخبار الائمه الاطهار، جمعی از محققان، بیروت: دارالاحیاء التراث العربی، ۱۴۰۳.

محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه (منتخب میزان الحکمه)، ترجمه: حمیدرضا شیخی، قم: مکتب‌الاعلام الاسلامی،

۱۳۸۴.

مطهری، مرتضی، مسأله حجاب، تهران: صدرا، ۱۳۹۶.

مطهری، مرتضی، مجموعه آثار استاد شهید مطهری، تهران: صدرا، ج ۱۹، بی‌تا.

مهریزی، مهدی، آسیب‌شناسی حجاب، تهران: نشر جوانه رشد، ۱۳۹۰.

میرزایی خسروانی، علی‌رضا، تفسیر خسروی، تهران: انتشارات اسلامی، چاپ اول، ۱۳۹۰.

مقالات و مجلات

س.ر. موسوی کانی، «آسیب‌شناسی روابط دختر و پسر»، شماره ۶۵، ۱۳۸۷، سایت www.hawzah.com

موحد و همکاران، «جوانان، خانواده و جامعه‌پذیری، نقش خانواده در نگرش دانشجویان به معاشرت دختر و پسر قبل

از ازدواج»، فصلنامه مطالعات جوانان، شماره ۹.

مکارم شیرازی، ناصر، مکتوب، تارنمای شخصی، (<http://makarem.ir>) قابل دسترسی در سایت پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر

آیت‌... العظمی مکارم شیرازی، ۱۳۹۱.